

Porozumění antiliberálnímu konsensu

Válka proti rozumu

Peter Joseph

Abych rozšířil myšlenkový tok z mého předchozího článku o vykonstruované falešné dualitě levice a pravice – kde se tradicionalisté (neboli konzervativci) rozhodli nasadit si čepici s nápisem „Pravice“ a přesvědčili tak každého, kdo s nimi nesouhlasil, aby si jako odvozeninu nasadil vlastní čepici s nápisem „Levice“ – chci se zde blíže věnovat tomu, co leží v jádru problému.

To, s čím se v dnešním regresivním světě potýkáme, není válka proti pokroku, proti lidským právům, nebo dokonce proti věcem, jako je environmentální udržitelnost. Je to válka proti rozumu.

Ted' si možná říkáte: „No dobře, to zní otřepaně a klišovitě – skoro až arogantně – takhle smést ze stolu všechny, kdo spadají pod pojem *konzervatismus*. Jistě se přece ti, kdo se hlásí k takto tradičnímu a statickému způsobu myšlení, stále považují za lidi, které zajímá rozum a dokonce i pokrok, jen podle jejich vlastních měřítek, ne? Nejsou ve válce s rozumem – jen se staví proti tomu, co nepovažují za pravdivé!“

Na konci tohoto článku objasním, že pod povrchem tradicionalistického a v konečném důsledku regresivního myšlení se neskrývá vůbec žádný zájem o pravdu – ale postoj, který je v zásadním rozporu se samotným konceptem objektivního poznání a chápání.

A závažnost této reality by měla děsit každého, kdo má základní zájem na tom, aby se lidský život zachoval a vyhnul se naprostému násilnému chaosu.

I. Počátky: William F. Buckley a zrod proti-osvícenské pravice

V roce 1951 publikoval mladý absolvent Yaleovy univerzity William F. Buckley Jr. knihu *Bůh a člověk na Yale: Pověry „akademické svobody“ (God and Man at Yale: The Superstitions of „Academic Freedom“)*. To, co se zpočátku jevilo jako rozmrzelá kritika jeho univerzity, se brzy ukázalo jako základní text poválečného konzervativního obrození. Buckley obvinil své profesory z kázání kolektivismu a sekularismu – sil, které podle jeho názoru nahlodaly křesťanství i *kapitalismus*. „Věřím, že souboj mezi křesťanstvím a ateismem je nejdůležitější na světě,“ prohlásil, „a boj mezi individualismem a kolektivismem je tentýž boj reprodukováný na jiné úrovni.“

Podle Buckleyho uvažování byla akademická svoboda sama o sobě pověrou, protože svobodné bádání vedlo k závěrům pro sociální demokracii, ekonomice sociálního zabezpečení, občanským právům, které voliči opakovaně podporovali. Buckley místo

zpochybňování své ideologie dospěl k závěru, že chyba byla v metodě racionálního uvažování.

Ano, čtete správně.

Stručně řečeno, tím, že Buckley povýšil tradicionalistické bašty, jako je *víra* a *hierarchie*, nad důkazy, obrátil osvícenství naruby. Pravda už nebyla to, co rozum odhaloval, ale to, co zachovávalo morální řád. Fakta, která tomuto řádu odporovala, se stala „liberální propagandou“. Tento intelektuální trik dal vzniknout trvalé epistemologii křivdy – k ochraně konzervatismu je nutné zdiskreditovat samotný rozum.

Možná si říkáte: „No, tohle je očividně blábolení nějakého podivína z okraje společnosti, které by v současné době asi nenašlo odezvu, vždyť takový závěr je očividně šílenství, že?“

Omyl. Buckleyho odvolání se na v podstatě na víře založenou statickou realitu je tím, co dominuje dnešnímu světu a doslova jej stále zrychlujícím tempem vrací zpět – ve skutečnosti obrací pokrok samotného osvícenství.

II. Institucionalizace klamu: Od Goldwatera k Trumpovi

Buckleyho teze dozrála v průběhu 60. a 70. let 20. století ve Spojených státech v plnohodnotnou politickou doktrínu. Kampaň Barryho Goldwatera v roce 1964 – s Buckleyho *National Review* jako ideologickým motorem – přeformulovala liberální vládnutí nikoli jako konkurenční filozofii, ale jako morální korupci. Politika založená na důkazech byla vykreslena jako *elitářské sociální inženýrství*.

V době, kdy se Ronald Reagan v roce 1981 dostal k moci, se tento postoj proměnil v ortodoxii. Reagan spojil *fundamentalismus volného trhu* s *morálním tradicionalismem* a vlídnou nedůvěrou k odbornosti. Devět nejděsivějších slov v anglickém jazyce je: „Jsem z vlády a jsem tady, abych pomohl,“ zavtipkoval – aforismus, který destiloval nové krédo: Stát, věda a žurnalistika byly podezřelé; *trh* a soukromé hodnoty byly posvátné.

Reaganova administrativa zrušila regulace, snížila daně pro bohaté a oslavovala tržní výsledky jako morální výsledky. Věda o životním prostředí byla podřízena zájmům korporací, zatímco ekonomové, kteří zpochybňovali deregulaci, byli marginalizováni. Média, kdysi chápána jako veřejná instituce sloužící veřejnému zájmu, byla postupně vykreslována jako protivník „obyčejných lidí“.

Výsledkem nebyla jen změna politiky, ale kognitivní změna – přesvědčení, že pocit morální nadřazenosti může nahradit *empirickou správu věcí veřejných*. Problémy vyžadující kolektivní racionalitu – klimatická politika, zdravotní péče, chudoba – byly považovány za morální testy, nikoli za analytické výzvy.

V 90. letech 20. století Gingrichova „Smlouva s Amerikou“ (politický program Republikánské strany z roku 1994) a pravicové diskusní rozhlasové vysílání zesílily myšlenku, že objektivní žurnalistika je sama o sobě stranická. Politická komunikace se posunula od deliberace k narativní válce.

Toto vyvrcholilo v dnešní Trumpově éře jako přirozená gravitace, kde Buckleyho inverze rozumu nepochybně dosáhla své nejpokročilejší formy. Trumpovo hnutí nejenže odmítlo liberalismus, ale odmítlo fakta jako kategorii diskurzu. „Pravda“ se stala funkcí loajality. Klimatická změna, věda o pandemii, výsledky voleb – to vše by se dalo zavrhnout jako konspirace „hlubokého státu“ nebo „médií s falešnými zprávami“.

V trumpismu se Buckleyho *antiliberální epistemologie* proměnila v populistickou teokracii vnímání – víra jako moc, realita jako konsensus v rámci kmene. Osvícenský ideál veřejného rozumu – Habermasův *Öffentlichkeit* – se zhroutil do ozvěnových komor, kde afirmace nahradila důkazy.

III. Globální zrcadlo: Za hranicemi Ameriky

Zatímco Spojené státy vždy působí jako „kanárek v dole“ toho, co přijde, až se jejich politika zpřísní, tato antiintelektuální, pro-klamná patologie není výhradně americká. Na druhé straně Atlantiku Británie Margaret Thatcherové a později neoliberální Evropa zastávaly stejné krédo. Výrok Thatcherové „Neexistuje nic takového jako společnost“ sakralizovalo *trhy* jako přirozený řád a delegitimizovalo kolektivní uvažování jako socialistické vměšování.

V následujících desetiletích evropský „liberalismus“ ironicky pomohl přiživit právě tu populistickou reakci, která ho nyní ohrožuje. Finanční krize v roce 2008 zdiskreditovala expertní management a nacionalističtí demagogové toho využili oživením staré Buckleyho formule – vykreslit faktickou kritiku nerovnosti nebo klimatickou politiku jako elitářskou manipulaci.

Kampaň za Brexit ztělesňovala tuto anti-racionální vzpouru. Když byl stratég hnutí Leave Michael Gove konfrontován s varováními odborníků, ušklíbl se: „Lidé v této zemi už mají odborníků dost.“ Podobná hnutí v Maďarsku, Polsku, Itálii a krajní pravice ve Francii přetvořila pluralismus, politiku založenou na důkazech a nezávislost médií, v kosmopolitní konspirační teorie. Na Západě jsou nástroje osvícenství karikaturovány jako nástroje útlaku.

Americká „válka proti rozumu“ se tak globalizovala. Jde o emocionální odmítání složitosti a touhu po jednoduchosti ve světě, který technologie a vzájemná závislost učinily složitým.

IV. Současná krize – Teologie volného trhu a civilizační stagnace

Dnes *ideologie volného trhu* nefunguje jako ekonomický model, ale jako náboženství nevyhnutelnosti. Její katechismus trvá na tom, že všechny sociální problémy – chudoba, kolaps životního prostředí, dokonce i úpadek demokracie – se samy vyřeší, pokud zůstaneme věrni *konkurenci*. Jakýkoli pokus o regulaci, přerozdělování nebo plánování je považován za rouhání a „d’ábel“, kterého je třeba rozpoznat, je v podstatě myšlenka *vládní regulace* – nebo ještě hůř, samotná *demokracie*, která je vnímána jako nelegitimní vměšování do posvátných operací *trhu*.

Tato teologie trvá na tom, že *neviditelná ruka obchodu* disponuje morální a nápravnou mocí, která byla kdysi vyhrazena božské prozíratelnosti. *Trh* se stává kosmickým soudcem, o kterém se předpokládá, že je vševědoucí a sebevyvažující, zatímco lidský rozum, kolektivní plánování a etické řízení jsou prezentovány jako arogantní pokusy o narušení dokonalého přirozeného řádu. Když se objeví krize – finanční kolaps, zhoršování životního prostředí, pandemie – věřící nezpochybňují systém, ale spíše obviňují kacíře – regulátory, vědce nebo reformátory, kteří se odvážili pochybovat o všemohoucnosti *trhu*.

Výsledky jsou viditelné všude. V 80. letech 20. století Reagan a Thatcherová ve svých neoliberálních revolucích posvětily deregulaci a privatizaci jako cesty ke svobodě, zrušily veřejné bydlení, vykuchaly odbory a zrušily financování dohledu nad životním prostředím. Důsledky – rostoucí nerovnost, spekulativní finance a ekologické zanedbávání – byly přejmenovány na dočasné „úpravy“ v posvátném procesu růstu. V 90. letech a po roce 2000 Clinton, Blair a technokratičtí centristé přijali stejnou ortodoxii a prohlásili globalizaci a finanční inovace za nezastavitelné „přírodní síly“. Když finanční krize v roce 2008 odhalila podvodnost této víry, velekněží trhu nebyli potrestáni – byli zachráněni a systém byl prohlášen za „příliš velký na to, aby selhal“.

V rozvojovém světě programy strukturálních změn MMF opakovaly stejnou kázeň: Privatizujte si vodu, škrtněte školy a uctívejte oltář fiskálních úspor a prosperita se vám bude snášet z nebes mezinárodních financí. V praxi tato politika ochromila sociální systémy, prohloubila chudobu a převedla veřejné bohatství do rukou nadnárodních elit.

Mezitím se klimatické změny zrychlují, zatímco vlády debatují o tom, zda je jejich uznání „proti-podnikatelské“. Lobby za fosilní paliva financuje popíračství a pseudovědu, což odráží Buckleyho tradici posvěcování nevědomosti, když *znalosti* ohrožují *moc*. Veřejné pozemky jsou prodávány soukromým investorům pod eufemismem „efektivita“. Korporace si nárokují právo na samoregulaci, jako by *morálka* a *zisk* byly synonyma. Miliardáři spouští marnivé vesmírné projekty, zatímco planeta hoří, a prezentují samotnou spotřebu jako pokrok.

Veřejnost je mezitím cvičena k tomu, aby tuto paralýzu vnímala jako svobodu – aby věřila, že nečinnost vlády je *ctnost*, že nerovnost je *meritokracie* a že utrpení je přirozenou cenou za svobodu. Mýtus přetrvává, protože nabízí psychologickou útěchu

– nahrazuje úzkost ze složitosti jednoduchostí víry. Pokud je *trh* neomylný, pak nikdo není zodpovědný; morálka se rozpouští v mechanismu.

Tržní teologie tedy udržuje nevědomost ne náhodou, ale záměrně. Blokuje rozum tím, že kritické zkoumání přeměňuje na odpadlictví a paralyzuje *demokracii* tím, že předefinovává kolektivní rozhodování na tyranii. To, co začalo jako ekonomická doktrína, se rozrostlo v metafyzický systém, který nelze zpochybňovat, aniž by to vyvolalo obvinění z kacírství.

Závěr: Je vůbec možné znovu získat rozum?

Antiliberální konsensus není jen politický postoj; je to epistemický kolaps. Redukuje pravdu na *kmenovou identitu* a přeměňuje ideologii na metafyziku. Implicitně nám říká, že pokud fakta ohrožují náš světónázor, pak se fakta musí mýlit.

Výzvy, kterým lidstvo čelí – ekologickou stabilitu, technologické rozvraty, spravedlivou distribuci – však nelze řešit vírou v *trhy*, nostalgií po *hierarchii* ani vírou v otcovské božstvo. Vyžadují renesanci rozumu – pokoru k testování myšlenek, odvahu k jejich revizi a morální zralost k upřednostňování důkazů před pohodlím.

Je střízlivé podívat se na současné trendy a uvědomit si, že ani ve věku nekonečných toků informací nevidíme intelektuální pokrok na úrovni společenské seberealizace. I když můžeme rozvíjet technologie a prohlubovat naše chápání lidské biologie, zdá se, že stále více ignorujeme faktické poznatky o udržitelnosti civilizace a v konečném důsledku i její stabilitě.

Ve světě, kde byly všechny planetární hranice překročeny notoricky nezodpovědným ekonomickým chováním a kde všechny systémy podpory života jsou v úpadku; ve světě, kde se urychluje konsolidace *moci* a socioekonomická *nerovnost* – dokonce dochází k regresi toho, co bylo kdysi progresivním pochodem za občanská a lidská práva – si musíme uvědomit, že ať už my aktivisté a progresivní myslitelé děláme cokoli v naději, že se dočkáme nového věku rozumu a řešení našich obrovských společenských problémů, v naší současné praxi bezpochyby žalostně selháváme.

Musíme se postavit skutečnosti, že obrovské procento lidské populace bylo podmíněno k přesvědčení, že intelektuálně-vědecký pokrok a pravda založená na důkazech sama o sobě nejsou v jejich zájmu. A tragickou realitou je, že nyní existuje velmi vysoká pravděpodobnost, že ti z nás, kteří dokážou vidět za toto škodlivé, izolované a iracionální dogma, budou – holisticky řečeno – sraženi tím, co je v podstatě rozsáhlá lidská subkulturní nábožensko-konzervativní sekta, která je objektivně klinicky nepřičetná.